

Hubert Boone

Brabantse danstradities

Deel 1

met medewerking van het Vlaams Dansarchief
Instituut voor Vlaamse Volkskunst (IVV)

EUPRINT editions

COLOFON

Het Vlaams Dansarchief van het Instituut voor Vlaamse Volkskunst werkte mee aan de realisatie van deze uitgave.

Leden van het Vlaams Dansarchief (in alfabetische volgorde):

Koenraad Augustyniak, Dirk Janssens, Gert Laekeman, Johnny Ooye, Andrea Sterck, Renaat Van Overbeke

Brabants Centrum voor Muziektradities - Hubert Boone, Laarstraat 19B, B-1910 Nederokkerzeel (Kampenhout) - T.: +32-16-65 65 85 - hubertboone@hotmail.com

Patrick Mortier - PMP bvba - Gobbelsrode 174, B-3220 Holsbeek (Kortrijk-Dutsel)

De dubbel CD "Brabantse Danstradities" is verschenen op ETNA, een label van PMP bvba.

Bestel referentie: ETNA 7208

Cat. nr.: 5411499 72082

Barcode: 5411499 72082 2

www.pmp.be - info@pmp.be

Met dank aan Loes Hubrechts en de Scouts en Gidsen van Nederokkerzeel (*De skoette van Okkëziël*), voor hun encenering van een Brabantse Bezemdans.

Cover: Stefaan Vermeulen naar een schilderij van Bart Slangen.

© EUPRINT ed., Parkbosstraat 3, B-3001 Heverlee

Tel. : +32-16-40.40.49 - Fax : +32-16-40.70.49

info@euprint.be - www.euprint.be

D/2013/6045/036

ISBN 978-90-7425328-4

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

Woord vooraf

UNESCO lanceerde de gedachte van wereld erfgoed. Wat waardevol is voor de mensheid, verdient speciale aandacht en bescherming. Hierbij speelt 'safeguarding' of 'borgen' een belangrijke rol. Erfgoed moet niet alleen aandacht krijgen, bekeken en beluisterd worden, maar ook een actieve rol spelen in cultuurgemeenschappen. Deze actieve rol garandeert het voortbestaan en het gedragen zijn door een uitgebreide groep van mensen.

De Unesco conventie somt verschillende domeinen op waarin zich immaterieel cultureel erfgoed manifesteert. Daartoe behoren uitbeeldende kunsten zoals muziek en zang, gemeenschapsbeleving, rituelen en feestelijkheden. Erfgoed onder de brede aandacht brengen moet de actieve beoefening dienen, maar tevens respect verzekeren voor culturele gemeenschappen en individuen, zowel op nationaal als internationaal niveau. UNESCO hoopt met de verspreiding van de goede boodschap internationale samenwerking en ondersteuning te bevorderen¹.

Deze uitgave heeft als bedoeling bij te dragen tot het 'borgen' van immaterieel cultureel erfgoed, eigen aan levende dorpsgemeenschappen. De meeste danstypes die in deze bundel besproken worden, waren tot in het *interbellum* gemeengoed van tal van dorpsverenigingen. Bij teerfeesten van fanfares, harmonies en gilden, en zelfs bij kermissen en andere festiviteiten behoorden ze tot het vaste repertoire, vaak samen met een paar nieuwe dansvormen die in deze periode in onze gewesten ingang vonden. Met de Tweede Wereldoorlog kreeg het aloude erfgoed een zware klap toegediend en de jaren die daarop volgden, brachten een ware sociale en culturele omwenteling teweeg, vooral dan op het platteland. Tal van muziekmaatschappijen en andere verenigingen verdwenen, samen met hun feestsalen en orkesten. Het traditionele dans- en muziekrepertoire moest de plaats ruimen voor een hele waaier van nieuwe, sterk gecommmercialiseerde en mediagenieke muziekstijlen.

De opkomst van radio en TV, creëerde hoge verwachtingen, maar heeft helemaal niet bijgedragen tot een herwaardering en een betere verspreiding van ons muzikaal erfgoed, integendeel. De opkomst van een andere, enigszins aanverwante muziekstijl, de *'folk'*, die vanaf de jaren zeventig onze markten ging overspoelen, betekende veelal de definitieve doodsteek voor ons erfgoed. Muzikanten die tegenwoordig nog actief zijn in fanfares en andere verenigingen zijn het oude repertoire al volledig ontgroeid. Welke *folk*-muzikant kent en speelt het traditionele repertoire van zijn streek nog? Welke muziekcriticus of programmamaker kan het traditionele erfgoed van onze gewesten nog een plaats geven in zijn of haar algemene muziekcultuur? Dat het Brabantse repertoire behoorlijk uniek is in de West-Europese context, en dat men zich daar ook in wetenschappelijke kringen van bewust is, heeft daar tot op heden weinig aan verholpen.

Over de muziek- en danstraditie van Vlaams-Brabant is de voorbije decennia nochtans al een en ander verschenen. Zo publiceerde het Vlaams Dansarchief al een drietal bundels over het Brabantse dansrepertoire (1968, 1979 en 1986; zie de bibliografie). In de verzameling *Dansmelodieën uit de Vlaamse volksmuziektraditie* (2010) komen zowat 400 dansmelodieën voor.

¹ Schauvliege j., Een beleid voor immaterieel erfgoed in Vlaanderen – Visienota. December 2010, p. 9

dieën voor die in deze regio werden opgetekend. Dan zijn er nog tal van bijdragen die links en rechts het licht zagen en waarin de diversiteit van dit muzikale erfgoed besproken wordt. Met de publicatie van deze eerste bundel **Brabantse danstradities** is een instrument voorhanden dat nieuwe mogelijkheden biedt voor muziek- en dansliefhebbers, verenigingen, instellingen en scholen die interesse hebben voor het erfgoed van onze provincie.

Ondertussen wordt gewerkt aan het vervolg van dit project. Andere traditionele dans-types verdienen evenveel aandacht: *kegeldans, jan van Leuven, streep, kadril* en ook paardansen zoals *wals, schottisch, mazurka* en nevenvormen mogen niet vergeten worden, want er is een uitzonderlijk repertoire voorhanden. Men mag in de nabije toekomst nog een tweede en vermoedelijk zelfs een derde bundel verwachten over de Brabantse danstradities.

Als aanvulling op het eerste boek is een dubbel-cd voorhanden met een veertigtal melodieën, waarvan de partituren in het boek werden opgenomen. Dat kan nuttig zijn voor lesgevers in het muziekonderwijs en het zal heel wat muzikanten er ongetwijfeld toe aanzetten om mee te musiceren met de opnamen als achtergrond. De dubbel-cd is ook het ideale hulpmiddel voor dansgroepen, verenigingen en scholen die niet beschikken over een eigen begeleidingsgroep. Tempo's, dynamiek en andere details, voorgeschreven door onze informanten, werden met zorg gerespecteerd. Bij iedere melodie wordt de plaats vermeld waar ze werd opgetekend, gevolgd door een nummer dat verwijst naar de inventaris van het archief Hubert Boone; sedert 2011 ondergebracht in het *Brabants Centrum voor Muziektradities* (BCM) in Kampenhout.

De vermelding van de herkomst betekent niet noodzakelijk dat de melodie alleen op die plaats bekend was, meestal was het verspreidingsgebied wat groter. Wie meer wilt weten over de structuur van de melodieën, de dynamiek en het samenspel in orkestverband, kunnen we volgende opnamen aanbevelen: Limbrant *Alezi* (PMProductions Etna-5 411499 720525) en *Danskes-Arguèdènes*, met Limbrant & À Râse de Tère (PMProductions Etna-5 411499 720624). Uitgebreide informatie vindt men ook in volgende werken: Boone Hubert, *Dansmelodieën uit de Vlaamse volksmuziektraditie*, Peeters, Leuven, 2010; Bosmans Wim, *Traditionele muziek uit Vlaanderen*, Davidsfonds, Leuven, 2002.

De opnamen van de dubbel-cd werden gerealiseerd door vier verschillende groepen: het ensemble **Limbrant**, dat al jaren het voortouw neemt in de promotie van onze traditionele muziek en een uniek Brabants repertoire op zijn palmares heeft staan. Voor een aantal nummers werd beroep gedaan op de Waalse groep **À Râse de Tère**, wat een representatief beeld weergeeft van de dansorkesten van weleer met koperblaasinstrumenten. De derde groep **Crooniek** komt uit Kampenhout en is gegroeid uit de plaatselijke Koninklijke Fanfare De Eendracht. Het vierde gezelschap **de Fijnbesnaarden** is een gelegenhedsgroep met een kleine bezetting.

Hubert Boone, Brabants Centrum voor Muziektradities (BCM), Kampenhout.

Gert Laekeman, Instituut voor Vlaamse Volkskunst (IVV) – Vlaams Dansarchief, Stekene.

I. Klapdansen

In talloze Brabantse muziekmaatschappijen, schuttersgilden en andere verenigingen kende men tot voor de Tweede Wereldoorlog een behoorlijk aantal eenvoudige paar- en gemeenschapsdansen. Ze werden uitgevoerd op het jaarlijks teerfeest en bij andere gelegenheden. De bekendste voorbeelden zijn *jan smid*, *streep*, *bonjour*, *zevenslag* (*zevensprong*), *kletskensdans* of *mieke stout* en *klepperdans*. Meestal stond er ook nog een pantomimisch nummer op het programma waarbij de aanwezigen de handelingen van een voordanser moesten imiteren.

Tot de meest verspreide vormen uit deze brede waaier van zogenaamde 'kleine dansen' behoren de *klapdansen*, die men kan onderverdelen in een drietal categorieën. Al de voorbeelden zijn samengesteld uit een draaifiguur en een klapfiguur op het hoofdthema. Bij een aantal versies komt in het hoofdthema ook nog een dreig- of een stampfiguur voor, of beide. Zoals bij de meeste kleine dansen onderscheidt men ook bij de klapdansen twee verschillende melodieuze, die bijna altijd in dezelfde toonaard staan. In het hoofdthema herkent men ook specifieke ritmische formules die overeenstemmen met de klap- of stampbeweging. Op tal van plaatsen begint de dans met de draaifiguur (inhaken*), maar dat is geen algemene regel.

a) Tot de eenvoudigste categorie behoren de *mieke stout* en de meeste versies van de *kletskensdans*. De dansers staan opgesteld in een dubbele-cirkel*, partners front naar elkaar, jongens met de rug naar het midden. Op de draaifiguur dansen de paren gearmd in gaanpas* rond hun gemeenschappelijke as: vier maten in de richting met de zon en dan vier maten tegen de zon. Op sommige plaatsen danst men op de draaifiguur ook boerenwals* in plaats van inhaken, of maakt men een gewone rondgang in beide richtingen. Dan volgt het hoofdthema met de typische klapfiguur in houding ter plaatse: a) klappen met beide handen op eigen dijen, b) klappen in eigen handen, c) rechterhand op rechterhand van de partner (rust), herhaling van a) en b), gevolgd door d) linkerhand op linkerhand (rust), herhaling van a) en b), gevolgd door c) en d) snel na mekaar in dezelfde maat, en om af te sluiten f) beide handen op die van de partner. Deze volgorde was zeer algemeen verspreid in Vlaams-Brabant, maar er zijn ook een paar varianten bekend. Op de klapfiguur van de *mieke stout* werd op tal van plaatsen een tekst gezongen, veelal met een ondeugende erotische inhoud.

De dansnotatie van Kampenhout en Winksele die op de technische fiche wordt weergegeven, is een echt modelvoorbeeld dat in tientallen Brabantse dorpen bekend was.

Er is voor dit danstype geen echte terminologische scheidingslijn bekend tussen *mieke stout* en *kletskensdans*. Ons onderzoek heeft uitgewezen dat de benaming *mieke stout* vooral verspreid was in de driehoek Zemst-Keerbergen-Kampenhout, terwijl *kletskensdans* eerder voorkwam in de dorpen tussen Steenokkerzeel, Herent en Bertem. Voor andere Brabantse regio's zijn hierover geen gegevens voorhanden. Versies van *mieke stout* kwamen ook voor op tal van plaatsen in de Kempen, en hier en daar in Limburg.

MIEKE STOUT

Kamphenhout
dans voor een onbepaald aantal paren

<i>Danspassen</i>	Gaanpas.
<i>Muziek</i>	(172) cd A 10
<i>Opstelling</i>	Paren in dubbele-cirkel, partners front naar elkaar (Js met de rug, Ms met het aangezicht naar het midden van de cirkel gekeerd). Allen handen los.
<i>Uitvoering</i>	
<i>Voorspel</i> (4 maten)	

Inhaakfiguur:

A1	1-4	Partners rechts inhaken en met 8 gaanpassen rond rmdz.
	5-8	Partners links inhaken en met 8 gaanpassen rond rtdz.
A2	9-16	Herhaling van 1-8. Houding lossen en partners eindigen front naar elkaar.

Klapfiguur:

B1	17	Op de eerste helft van de maat: partners klappen éénmaal met beide handen op de eigen dijen (armen niet kruisen). Op de tweede helft van de maat: partners klappen, voor de borst, éénmaal in de eigen handen.
	18	Op de eerste helft van de maat: partners klappen in elkaars R-handen. Op de tweede helft van de maat: rust.
	19-20	Herhaling van 17-18, maar partners klappen op de eerste helft van maat 20 in elkaars L-handen.
	21	Herhaling van 17.
	22	Op de eerste helft van de maat: partners klappen in elkaars R-handen. Op de tweede helft van de maat: partners klappen in elkaars L-handen.
	23	Herhaling van 17.
	24	Op de eerste helft van de maat: partners klappen in elkaars handen (R-hand tegen L-hand van de partner). Op de tweede helft van de maat: rust.
B2	25-32	Herhaling van 17-24.

Kletskensdans - Winksele

(71) - CD B 11

The musical score is written on four staves in G major (one sharp) and 2/4 time. The first staff begins with the word "Voorspel" above the first measure. The second staff contains a first ending bracket labeled "1." and a second ending bracket labeled "2.". The third staff is marked with "17-25" above the first measure. The fourth staff contains a first ending bracket labeled "1.", a second ending bracket labeled "2.", and a repeat sign (double bar line with dots) above the final measure. The word "Fine" is printed below the final measure of the fourth staff.

KLETSKENS D A N S

Winksele
dans voor een onbepaald even aantal paren

<i>Danspassen</i>	Gaanpas.
<i>Muziek</i>	(71) cd B 11
<i>Opstelling</i>	Paren in dubbele-cirkel, partners front naar elkaar (Js met de rug, Ms met het aangezicht naar het midden van de cirkel gekeerd). Allen handen los.
<i>Uitvoering</i>	
<i>Voorspel</i> (4 maten)	

		<i>Klapfiguur:</i>
A1	1	Contrapartners klappen met beide handen op de eigen dijen ¹ en vervolgens op borsthoogte in de eigen handen.
	2	Op de eerste tijd van deze maat klappen de contrapartners de R-handen tegen elkaar (vingertoppen naar boven). Op de tweede tijd: rust.
	3-4	Herhaling van 1-2, maar op de eerste tijd van maat 4 klappen de contrapartners de L-handen tegen elkaar. Op de tweede tijd volgt opnieuw een rust.
	5-6	Herhaling van 1-2, maar op de eerste tijd van maat 6 klappen de contrapartners de R-handen tegen elkaar en op de tweede tijd van maat 6 de L-handen tegen elkaar.
	7-8	Herhaling van 1-2, maar op de eerste tijd van maat 8 klappen de contrapartners tegen elkaars handen (L-hand tegen R-hand van de contrapartner).
A2	9-16	Herhaling van 1-8.
		<i>Inhaakfiguur:</i>
B1	17-20	Partners rechts inhaken en met 8 gaanpassen rond rmdz.
	21-24	Partners links inhaken en met 8 gaanpassen rond rtdz.
B2	25-32	Herhaling van 17-24.

De dans wordt naar believen herhaald.

1 Hierbij een beetje door de knieën buigen.